

KABINETSREACTIE GROENBOEK EUROPESE ONDERZOEKSRUIMTE: NIEUWE PERSPECTIEVEN

INLEIDING

De Commissie wil met het Groenboek “De Europese Onderzoeksruimte: Nieuwe Perspectieven” (COM (2007) 161 definitief) een tussenbalans opmaken over de voortgang sinds het concept van de Europese onderzoeksruimte in 2000 werd gelanceerd in het kader van de Lissabon strategie. Naast terugblikken wil de Commissie op basis van de verdere consultaties in 2008 met concrete voorstellen komen. Deze zullen gericht zijn op verdere realisering van de interne markt voor onderzoek waarin kennis, onderzoekers en technologie vrij kunnen circuleren, alsook op effectieve coördinatie van nationale en regionale onderzoeksprogramma’s én op EU initiatieven voor financiering van onderzoek en innovatie. De consultatieperiode voor dit groenboek loopt af op 31 augustus 2007. Met het oog daarop is deze Kabinetsreactie geformuleerd.

ALGEMENE INZET

Naar aanleiding van dit Groenboek zal eerst een Nederlands standpunt op hoofdlijnen worden geformuleerd. In de bijlage wordt vervolgens een antwoord gegeven op de specifieke vragen die de Europese Commissie in het groenboek heeft geformuleerd. Het vertrekpunt hierbij is dat Nederland erkent dat de door de Europese Commissie geschetste zes hoofdlijnen van de Europese Onderzoeksruimte belangrijk zijn, maar dat daarnaast aandacht zal worden gevraagd voor een aantal andere onderbelichte aspecten.

In een eerdere kabinetsreactie over het wetgeving- en werkprogramma 2007 van de CIE (TK 2006-2007, 22 112, nr. 480) is op hoofdlijnen reeds ingegaan op de voor NL belangrijke elementen van de Europese Onderzoeksruimte en dat het opmaken van een tussenbalans van groot belang is. Hierbij werd ondermeer benadrukt dat onderzoeksprioriteiten moeten aansluiten bij de behoeften van de industrie; dat verdere voortgang in coördinatie tussen nationale onderzoeksprogramma’s en het wederzijds openstellen van nationale onderzoeksprogramma’s gewenst is; en dat er aanleiding is tot verdere reflectie op de ontwikkeling en bouw van grootschalige onderzoeksfaciliteiten en de gevolgen van de lancering van de Europese Onderzoeksraad alsook een eventueel Europees Instituut voor Technologie (EIT). Dit Kabinet wil daar op aanvullen dat de Europese onderzoeksruimte ook van belang is bij het oplossen van maatschappelijke problemen die de lidstaten afzonderlijk niet kunnen aanpakken. Dit kan bijvoorbeeld door het ondersteunen van wetenschappelijke vooruitgang en beleidsonderbouwing gericht op duurzame ontwikkeling op het terrein van gezondheid, energie en klimaatverandering, zoals de Commissie aangeeft. Het oplossen van maatschappelijke problemen is tevens van invloed op de wijze waarop wetenschap en technologie wordt gecommuniceerd naar de samenleving, zodat er meer waardering voor wetenschap en technologie bij de Europese burger kan ontstaan.

Gezamenlijke ambitieontwikkeling, bundelen van krachten, versterken van excellentie:

Gezamenlijke R&D inspanningen kunnen bijdragen aan excellent onderzoek en aan oplossingen voor problemen die het vermogen van de afzonderlijke Lidstaten te bovengaat. Nederland acht het daarom van belang te streven naar het door Europese samenwerking creëren van focus en massa. Voor een innovatief Europa is naast een actieve en deelname van het bedrijfsleven een sterke Europese publieke kennisbasis nodig. Die kan worden gestimuleerd door blijvende aandacht voor talentontwikkeling, stimulering van de totstandkoming van up-to-date onderzoeksfaciliteiten en ruimte voor verdere

ontwikkeling van de Europese Onderzoeksraad ter stimulering van excellent ongebonden onderzoek. Nederland is van mening dat in het debat over het Groenboek nadrukkelijker aandacht moet worden besteed aan deze recente vernieuwing binnen de EU, waarmee de EU voor het eerst beschikt over een pan-Europese financieringsorganisatie vergelijkbaar met de NSF en de NIH in de Verenigde Staten. De European Research Council legt een noodzakelijke basis voor innovatie op langere termijn. Als blijkt dat de ERC daadwerkelijk bijdraagt aan het aantrekken en behouden van de beste onderzoekers in Europa, en de concurrentiepositie van de Europese wetenschapsbeoefening in mondiaal opzicht versterkt, kan eventuele groei van de ERC na 2013 bezien worden. Die verdere ontwikkeling betekent echter ook dat in het kader van de verdere ontwikkeling van de Europese Onderzoeksruimte nagedacht moet worden over de lange termijn effecten van de ERC op het nationale wetenschapsbestel in de lidstaten. En meer in het bijzonder over de vraag hoe nationale en Europese financiering van ongebonden onderzoek optimaal op elkaar kan worden afgestemd. Ook zou gestreefd moeten worden naar aansluiting tussen de vorming van de Europese Hoger Onderwijsruimte op de Europese Onderzoeksruimte.

Consolideren bestaande initiatieven: De rol van het Zevende Kaderprogramma alsook van het Concurrentievermogen en Innovatie Programma (CIP), Structuurfondsen en andere recente Commissie mededelingen op het gebied van kennisoverdracht zijn in het Groenboek relatief onderbelicht gebleven. Nederland acht het wenselijk dat een meer samenhangende toepassing van het gehele communautaire instrumentarium m.b.t. onderzoek enerzijds en innovatie anderzijds wordt nagestreefd. Nederland is ook van mening dat alvorens nieuwe EU initiatieven worden ontwikkeld, er sprake moet zijn van een goede effectbeoordeling van deze nieuwe instrumenten. Ook moet voldoende rekening gehouden worden met de evaluatie van eerder in het Zesde Kaderprogramma (2002-2006) toegepaste instrumenten zoals onder meer de Excellente Netwerken, Geïntegreerde Projecten en ERA-netten. Ook dient voldoende ervaring opgedaan te zijn met de nog relatief nieuwe instrumenten van het Zevende Kaderprogramma (2007-2013). Te denken hierbij valt aan de Europese Onderzoeksraad, en de nog te introduceren mechanismen zoals gezamenlijke technologie-initiatieven (JTI's), artikel 169 initiatieven, INCO-netten en kennis- en innovatiegemeenschappen die onderdeel uit zullen maken van het op te richten *Europees Instituut voor Technologie*. Dat bepaalt uiteraard welke prioriteit deze in de verdere toekomst dienen te krijgen. Het moet voor universiteiten, kennisinstellingen en het bedrijfsleven helder zijn op welke instrumenten zij een beroep kunnen doen, en instrumenten moeten elkaar niet gaan beconcurreren waardoor een suboptimaal effect wordt bereikt. Tenslotte is een zekere continuïteit van instrumenten wenselijk ondermeer met het oog op de lange termijn horizon van onderzoek en innovatie.

Rol van het bedrijfsleven; koppeling onderzoek en innovatie: Nederland is van mening dat het streven naar verbeteringen van de Europese onderzoeksruimte niet los kan worden gezien van het benutten van de resultaten van onderzoeken om tot nieuwe producten en processen te komen. Goede randvoorwaarden voor het omzetten van onderzoeksresultaten naar innovaties vormen echter bepalende succesfactoren voor de Europese kenniseconomie. Een betere afstemming van het Europese handelen op onderzoeksterrein met de acties op het terrein van innovatiebeleid is daarom gewenst. Daarbij kan verwezen worden naar de brede innovatiestrategie die in het kader van het Lissabonproces in 2006 door de Commissie voorgesteld en door de Europese Raad bekrachtigd is (Tweede Kamer, 2006-2007, 22 112, nr. 40). De meer recent verschenen mededelingen van de Commissie over de verbetering van kennisoverdracht tussen onderzoeksinstituten en het bedrijfsleven in Europa: aansluiten op open innovatie (COM (2007)182) en de verbetering van het Europese octrooisysteem

(COM (2007)165) zijn in dit verband eveneens van groot belang. Er zou niet alleen gestreefd moeten worden naar een interne markt voor onderzoek maar naar een Europese onderzoek- en innovatie ruimte (ERIA) om de (industriële) concurrentiepositie te versterken en maatschappelijke vraagstukken op te lossen in lijn met de Lissabon-strategie.

Nederland pleit voor meer aandacht voor de rol van het bedrijfsleven in de Europese Onderzoeksruimte dan waarvan nu sprake is in dit Groenboek. Het bedrijfsleven zal immers de grootste bijdrage moeten leveren aan de Barcelona doelstelling van 3% BNP in 2010. Monitoring van de acties gericht op realisering van het 3% actieplan blijft van belang. Een ander belangrijk aandachtspunt blijft het streven naar het verminderen van bureaucratie en administratieve lasten voor bedrijven en kennisinstellingen om te kunnen deelnemen aan de Europese programma's. Nederland zal elk nieuw initiatief nadrukkelijk op dit aspect beoordelen. Ook zullen de investeringen in de publieke kennisinfrastructuur beter aan kunnen sluiten op de behoefte van het bedrijfsleven indien het in sterkere mate betrokken wordt bij het identificeren van de onderzoeksbehoeften, zoals bijvoorbeeld het geval is bij de Europese technologieplatforms en in Nederland de Technologische Topinstituten.

Subsidiariteit en proportionaliteit: door middel van de vragen in het Groenboek verkent de Commissie de grenzen waar Lidstaten aanvullend optreden van de Commissie waardevol achten. Nederland zal specifieke voorstellen over de verdere vormgeving van de Europese Onderzoeksruimte beoordelen op de vraag of Europees optreden wel gewenst is en, zo ja, niet verder gaat dan noodzakelijk is. Daartoe kan het volgende kader dienen, waarbij onderscheid gemaakt moet worden naar financiële instrumenten, regelgeving en "soft law" zoals niet bindende richtsnoeren en aanbevelingen.

Overheidsoptreden op het terrein van R&D is te rechtvaardigen omdat er op het terrein van R&D sprake is van marktfalen door de hoge mate van onzekerheid over het rendement op investeringen in onderzoek en/of toepassing. Door de kosten van investeringen in R&D te verlagen, door subsidies of fiscale faciliteiten, verkleint de overheid het financiële risico van de investering. Dit is echter niet altijd afdoende om investeringen en innovatieve toepassingen van kennisontwikkeling uit te lokken. Essentiële randvoorwaarden die de overheid verder dient te scheppen zijn goed werkende markten voor goederen, diensten en kapitaal, een efficiënt patentsysteem, een goed opgeleide beroepsbevolking en een uitstekend vestigingsklimaat voor onderzoekers. Daarnaast kan de overheid de uitwisseling van kennis tussen universiteiten en bedrijven bevorderen. Nationale overheden kunnen in deze taak maar gedeeltelijk voorzien. Sommige onderzoeksprojecten zijn van dusdanige schaal of complexiteit dat een enkele lidstaat hier onvoldoende middelen of mensen voor kan inzetten. Goede voorbeelden hiervan zijn het kernfusieproject ITER, grootschalige onderzoeksfaciliteiten en de Gezamenlijke Technologie-Initiatieven. Samen innoveren met partners in andere landen kan de innovatie versterken en versnellen door benutting van kennis van elders en door de schaarse middelen efficiënter en effectiever te benutten t.b.v. nieuwe producten, processen of diensten. Door dit op EU niveau te doen is de impact groter dan dat op nationaal niveau het geval zou zijn. Samenwerking biedt mogelijkheden voor het vergroten van de gezamenlijke afzetmarkt en het openen van nieuwe afzetmarkten. Door de globalisering is momenteel reeds sprake van een autonome trend van internationalisering van R&D instrumenten, door openstelling van nationale instrumenten voor participatie vanuit andere landen, door intergouvernementele instrumenten en door intensivering van communautaire instrumenten. Het risico van duplicatie ligt daarbij echter op de loer. Door duplicatie te voorkomen kunnen aanzienlijke schaalvoordelen worden bereikt, terwijl kennis ook zogenaamde spill-over effecten heeft: ze kan ook van nut zijn voor partijen die de kennis niet zelf hebben ontwikkeld. Er is om die reden een rol weggelegd voor de EU, die kan helpen onderzoeksinspanningen en

beleidsinstrumenten te bundelen en af te stemmen¹. Hoewel hier een duidelijke rol ligt voor de EU, moet er voldoende ruimte blijven voor nationale inspanningen die tegemoet komen aan nationale onderzoeksbehoeften. In de tweede plaats kunnen sommige randvoorwaarden, zoals een interne markt voor diensten en producten, alleen op EU niveau tot stand worden gebracht. Een belangrijk aspect is tenslotte, voor alle EU-uitgaven maar zeker voor programma's gericht op onderzoek en ontwikkeling, de waarborging van kwaliteit van projecten. De beoordeling van voorstellen op Europees niveau kan een gunstig effect hebben op de kwaliteit van onderzoek(ers) in de lidstaten. Dit effect is bij voorbeeld voor veel lidstaten reden geweest te pleiten voor de totstandkoming van de European Research Council.

Tenslotte is een nationaal of regionaal instrumentarium noodzakelijk om spillovers te kunnen benutten, zich als land of regio te kunnen profileren in de ERA, om zwaartepunten te creëren, bepaalde kennis dicht bij huis te houden en om ruimte voor beleidsconcurrentie te handhaven. Ten aanzien van dit laatste wijst Nederland erop dat de beleidsconcurrentie ten dele mede gefinancierd wordt uit de EU begroting, via de Europese structuurfondsen. Juist op het gebied van R&D acht Nederland het van belang dat investeringen daar worden gedaan waar niet alleen sprake is van een gunstig effect op de regionale economische ontwikkeling, maar ook op die van de EU als geheel. Daarbij is in het bijzonder een sturende rol van de EU op toepassing van deze criteria op de vestigingsplaatskeuze van grotere onderzoeksinfrastructuren van belang.

Toepassing van dit kader kan leiden tot verschillende oordelen over de gewenste actie op EU niveau. Van oudsher staat Nederland positief tegenover acties gericht op coördinatie van grootschalige faciliteiten, internationale mobiliteit van onderzoekers, versterking van excellentie op Europees niveau. In het voorliggende Groenboek worden verdergaande acties vermeld, waarover Nederland minder positief oordeelt. Bijvoorbeeld omdat de voorgestelde acties ingrijpen op de autonomie van kennisinstellingen of actie op mondiaal niveau effectiever zijn dan op Europees niveau, zoals op het gebied van intellectueel eigendom. Bij de specifieke vragen zal hierop verder worden ingegaan.

INZET PER HOOFDLIJN VAN HET GROENBOEK

De opvattingen van de Nederlands regering naar aanleiding van de hoofdlijnen van het Groenboek en de specifieke vragen hierover (zie bijlage) laten zich als volgt samenvatten.

1. Het realiseren van één arbeidsmarkt voor onderzoekers.

Nederland hecht veel belang aan maatregelen die Europa aantrekkelijk maken voor de beste onderzoekers en die bijdragen aan een toereikend aanbod van voldoende onderzoekers. De EU levert door het bestaande mobiliteits- en loopbaaninstrumentarium (Marie Curie beurzen) een belangrijke aanvulling op de maatregelen die hierop in de lidstaten gericht zijn, beginnend bij het voorzien in kwalitatief goed onderwijs en de opleiding van onderzoekers. Nederland wijst in dit verband ook op het streven in het kader van het Bologna-proces naar een betere afstemming tussen de Europese Hoger Onderwijs Ruimte en de Europese Onderzoeksruimte, die met name van belang is voor de ontwikkeling van hoogstaande promotie-opleidingen². Op EU-niveau dient prioriteit te blijven liggen op maatregelen gericht op het bevorderen van de opleiding van onderzoekers (dmv opdoen van zogenoemde transferable skills) en het verbeteren van het loopbaanperspectief als onderzoeker, door internationale mobiliteit en publiek-private mobiliteit van onderzoekers uit zowel publieke

¹ Zie o.a. A. van der Horst, A. Lejour en B. Straathof, , Innovation Policy: Europe or the Member States? Centraal Plan Bureau document, Den Haag, november 2006.

² London Communiqué: Towards the European Higher Education Area: responding to challenges in a globalised world (18 mei 2007).

onderzoeksorganisaties als bedrijven. Daarnaast dient de European Research Council voldoende ruimte te krijgen om door middel van persoonsgebonden subsidievormen aan (jonge) excellente onderzoekers een bijdrage te leveren aan de loopbanen van het beste onderzoekstalent in Europa. Nederland vindt het op dit moment te vroeg om uitspraken te doen over gezamenlijke benaderingen om de samenhang en impact van internationale mobiliteitsprogramma's te vergroten, anderzijds lijkt het een goed idee om te bezien of meer mogelijkheden kunnen worden geboden aan de beste Europese onderzoekers om buiten de EU ervaring op willen doen, vergelijkbaar met de Amerikaanse Fullbright beurzen. Blijvende aandacht is gewenst voor de Europese mobiliteitsstrategie gericht op het wegnemen van onnodige belemmeringen voor grensoverschrijdende mobiliteit van ondermeer onderzoekers. Nederland ziet met belangstelling uit naar de aangekondigde Richtlijn voor hooggeschoolde arbeidskrachten uit derde landen (kennismigranten).

Tenslotte is Nederland voorstander van een goede analyse en monitoring van de trends in de Europese arbeidsmarkt van onderzoekers (en –loopbanen) en pleit voor voortzetting van de uitwisseling van goede voorbeelden van de invoering van het Onderzoekerhandvest en de Gedragscode. Het juridisch afdwingbaar maken van deze instrumenten - of het op andere wijze afbreuk doen aan het vrijwillige en niet juridisch-bindende karakter – wijst Nederland nadrukkelijk af.

2. Het ontwikkelen van onderzoeksinfrastructuren van wereldklasse

Nederland hecht aan een sterkere rol van de EU op het gebied van onderzoeksinfrastructuren gericht op een betere coördinatie tussen de lidstaten bij de totstandkoming en het operationaliseren van grote, kostbare of vitale onderzoeksinfrastructuren, met de daarbij behorende instrumenten in toekomstige Kaderprogramma's. Nederland verwelkomt de totstandkoming van een routekaart voor de komende tien tot twintig jaar op dit gebied, zoals opgesteld door ESFRI (European Strategy Forum for Research Infrastructure). Een verdere verkenning van het juridische kader voor Europese onderzoeksfaciliteiten is wenselijk. Nederland acht het niet noodzakelijk om voor het management en beheer van infrastructuur van Europees belang speciale richtsnoeren te ontwikkelen. Dit geldt wel voor de toegang tot dergelijke infrastructuur, en de uitwisseling van onderzoeksgegevens. Bij co-financiering uit Europese middelen zou de voorwaarde moeten worden gesteld dat infrastructuur en onderzoeksgegevens tegen transparante voorwaarden open staan voor onderzoekers uit alle Lidstaten. Lidstaten en regionale overheden zouden kunnen worden aangespoord om zowel regionaal, nationaal als internationaal de aansluiting tussen bedrijven en publieke onderzoeksorganisaties te versterken ten aanzien van investeringen in en de exploitatie van grootschalige faciliteiten. De ESFRI-roadmap heeft de belangstelling van andere landen in de wereld. Nederland zou de totstandkoming van een breder platform voor grootschalige onderzoeksfaciliteiten naast ESFRI en het OECD Global Science Forum, ook met niet-OECD landen zoals bij voorbeeld China en India, verwelkomen. Hoewel dit effectief kan zijn bij internationale onderhandelingen over concrete projecten zoals in het verleden ITER, meent Nederland dat de EU op dit gebied niet noodzakelijkerwijs altijd met één stem zou moeten spreken.

3. Versterken van onderzoekinstellingen

Nederland is van mening dat het streven naar meer focus en massa kan bijdragen aan de versterking van het onderzoekslandschap in de Lidstaten en Europa als geheel. Die versterking begint echter in de Lidstaten zelf, door te voorkomen dat onderzoeksmiddelen onnodig versnipperen en te bevorderen dat voor prioritaire onderzoeksgebieden voldoende middelen beschikbaar komen. Daarnaast door het inrichten van een kwalitatief goed systeem voor evaluatie en selectie van zowel onderzoekinstellingen als -projecten. De Europese Onderzoeksruimte zal met name tot verdere ontwikkeling komen als lidstaten de financiering van nationale onderzoekinstellingen competitiever

zal maken. Nederland ondersteunt het streven naar meer autonomie van universiteiten dat door regeringsleiders herhaaldelijk is benadrukt in het kader van het Lissabonproces, en die overeenkomt met de agenda van de Nederlandse regering. Nederland acht het niet wenselijk hiervoor additionele uitgangspunten of richtsnoeren voor Lidstaten te formuleren, maar ziet toepassing van de Methode van Open Coördinatie tussen lidstaten als geschikt middel om de beleidsontwikkeling in de lidstaten op het gebied van zowel de vergroting van autonomie van universiteiten als voor de financiering en beoordeling van onderzoeksinstellingen te stimuleren. Nederland vraagt specifiek aandacht voor ondersteuning van de invoering van de vereiste “full cost accounting” binnen Europese kennisinstellingen. Nederland acht het op basis van de verdere ervaringen met het EIT en de Gezamenlijke Technologie-Initiatieven zinvol om te onderzoeken of aanvullende regelgeving voor publiek-private R&D samenwerking wenselijk is, maar ziet op dit moment geen noodzaak om met nieuwe regelgeving hiervoor te komen.

4. Kennis delen

State-of-the-art-kennis is van het grootste belang voor elke wetenschappelijke discipline en daarom behoren betrouwbare, betaalbare en duurzame toegang, verspreiding en opslag van kennis tot de basisprincipes van de Europese Onderzoeksruimte. Nederland verwelkomt dan ook de recent door de Commissie voorgestelde acties op Europees niveau die ten doel hebben in overleg met de betrokken partijen de toegankelijkheid van wetenschappelijke informatie te vergroten en betaalbaar te houden en te komen tot een Europese strategie voor het duurzame behoud van wetenschappelijke informatie in alle landen van de Europese Unie. Het debat over “open access” tot onderzoeksgegevens met het EP, de Raad en belanghebbenden dient tegen deze achtergrond te worden voortgezet.

Nederland verwelkomt ook de recent gestarte discussie over de verbetering van kennisoverdracht tussen universiteiten, onderzoeksinstellingen en het bedrijfsleven. Maatregelen op Europees niveau dienen echter vrijwillig van karakter te zijn; gedragen te worden door alle stakeholders, voort te bouwen op nationale instrumenten, en bij te dragen aan grensoverschrijdende kennisuitwisseling. IPR gerelateerde vraagstukken als de grace period en de onderzoeksuitzondering moeten benaderd worden vanuit de bredere invalshoek van wereldwijde harmonisatie van het intellectuele eigendomssysteem. En Nederland ziet het Gemeenschapsoctrooi als uiteindelijke doel voor de bescherming van intellectueel eigendom in Europa.

Nederland pleit voor intensivering van de inspanningen om de resultaten van het door de EU medegefinancierde onderzoek onder de aandacht van het bredere publiek te brengen.

5. Het optimaliseren van onderzoeksprogramma's en prioriteiten

Nederland meent dat het niet een taak van de EU is om ten aanzien van peer review, kwaliteitsbeoordeling en financiële verantwoording gemeenschappelijke uitgangspunten op EU-niveau te formuleren. Wel kan de EU initiatieven op dit gebied die bottom-up vanuit nationale financieringsorganisaties tot stand komen ondersteunen en dergelijke initiatieven zonnodig stimuleren. Het ERA-net instrument dat werd geïntroduceerd in het Zesde Kaderprogramma (2002-2006) is een belangrijk en geschikt instrument is gebleken om barrières weg te nemen voor de coördinatie van nationale onderzoeksprogramma's. Of de gemeenschappelijke financiering van grensoverschrijdende onderzoekprojecten via ERA netten ook een succes wordt qua resultaten en efficiëntie moet nog blijken. Nederland verwelkomt dan ook de aangekondigde impactstudie van dit instrument. Nederland ziet verder aanleiding om op Europees niveau verder te overleggen over de mogelijkheden van en belemmeringen voor het wederzijds openstellen van nationale programma's voor onderzoeksprojecten waaraan ook partners uit andere Europese landen meedoen. Nederland steunt de Commissie in het

agenderen van dit onderwerp. Daarnaast ziet Nederland met belangstelling uit naar de reeds aangekondigde voorstellen voor toepassing van artikel 169 EG als verdergaande vorm van coördinatie van nationale onderzoeksprogramma's, die aparte wetgeving via codecisie vereist waarna sprake is van gezamenlijke uitvoering.

6. Openstellen voor de wereld: internationale samenwerking in wetenschap en technologie

Nederland heeft in het verleden gepleit voor het formuleren van een EU strategie voor internationale onderzoekssamenwerking, en herhaalt in dit verband graag dit verzoek. Het Groenboek gaat uit van een heldere differentiatie van groepen van landen: buurlanden, ontwikkelingslanden en geïndustrialiseerde en opkomende economieën, waarvoor vanzelfsprekend verschillende doelstellingen gelden. Nederland kan deze benadering ondersteunen. Nederland pleit ook voor het verbeteren van samenhang tussen de benaderingen vanuit onderzoeksbeleid en het EU-beleid gericht op ontwikkeling en externe relaties. Het instellen van een High Level Group voor internationale samenwerking op het vlak van wetenschap en technologie – naar analogie van het succesvolle voorbeeld ESFRI op het terrein van onderzoeksinfrastructuur - zou kunnen bijdragen aan het formuleren van een EU-strategie voor internationale onderzoekssamenwerking en aan het identificeren van mogelijke initiatieven gericht op onderzoek met een mondiaal karakter. Het zal echter niet in alle gevallen wenselijk of mogelijk zijn als EU in internationaal verband altijd met één stem te spreken en de organisatie van de Europese vertegenwoordiging zal van geval tot geval gezien moeten worden.

BIJLAGE: ANTWOORDEN OP DE SPECIFIEKE VRAGEN IN HOOFDSTUK 3 VAN HET GROENBOEK “ HET REALISEREN VAN DE EUROPESE ONDERZOEKSRUIMTE”

Vragen

- 1. Zijn dit de essentiële elementen waarin de Europese Onderzoeksruijnte dient te voorzien?*
- 2. Wat zouden de rollen tussen EU, nationaal en regionaal beleid moeten zijn om een dergelijke Europese Onderzoeksruijnte te vestigen om optimaal profijt te hebben van de Europese dimensie in the context van globalisering en regionale specialisatie?*
- 3. Welke EU initiatieven kunnen het beste de gezamenlijke publieke en private inspanningen aanvullen om de visie te realiseren.*

Nederland heeft in de voorgaande reactie op hoofdlijnen de bovenstaande algemene vragen in de inzet van Nederland op hoofdlijnen reeds beantwoord. De verdere paragraafnummers en vraagnummering in deze bijlage verwijzen naar de desbetreffende passages uit het Groenboek.

3.1 Het realiseren van één arbeidsmarkt voor onderzoekers

Vragen

- 4. Bestaat er een behoefte aan een effectiever, afdwingbaar Europees kader om de arbeids- en mobiliteitsomstandigheden voor onderzoekers significant te verbeteren, rekening houdend met de te trage uitvoering van vrijwillige maatregelen?*
- 5. Hoe kunnen de uitgangspunten zoals vastgelegd in het Europese handvest voor Onderzoekers en de Gedragscode voor de aanstelling van onderzoekers effectief worden uitgevoerd, teneinde de Europese dimensie van onderzoeksluopbanen volledig te ontwikkelen, inclusief de transnationale openstelling van vacatures en financieringsmogelijkheden voor onderzoekers?*
- 6. Is er een noodzaak voor een Europees kader om de meeneembaarheid te verzekeren van sociale zekerheidsbepalingen voor onderzoekers in heel Europa?*
- 7. Hoe kunnen ‘flexicurity’ uitgangspunten (combineren van arbeidsmarktflexibiliteit met baanzekerheid) worden toegepast in de arbeidsmarkt van onderzoekers?*
- 8. Hoe kunnen we het aantal en de kwaliteit van onderzoekers in Europa stimuleren door het aantrekken van jong onderzoekstalent, het verzekeren van echt gelijke kansen voor mannen en vrouwen en het exploiteren van de ervaring en expertise en onderzoekers aan het eind van hun loopbaan?*
- 9. Zouden gezamenlijke benaderingen moeten worden ontwikkeld om de samenhang en impact van de verschillende programma’s te bevorderen, gericht op zowel het netwerken van Europese onderzoekers in het buitenland als van buitenlandse onderzoekers in Europa? Is het noodzakelijk om de samenhang en impact tussen Europese en nationale programma’s voor internationale mobiliteit van onderzoekers te vergroten (bijv. door het gezamenlijk ontwikkelen van Fullbright-achtige” beurzen)?*
- 10. Hoe kunnen de specifieke onderwijs en trainingsbehoeften van onderzoekers worden beantwoord in alle fasen van hun loopbaan, startend met postdoctorale en doctorale curricula, uitgaande van het Bologna proces voor hoger onderwijs?*

(4, 5, 6) Het Europese Handvest voor Onderzoekers en de Gedragscode voor de werving van onderzoekers zijn in 2005 als Aanbeveling aan de Lidstaten door de Raad vastgesteld. In de notitie “Onderzoekstalent op waarde geschat” (TK 2005-2006, 30300, VIII, nr. 11) heeft Nederland eind 2005 invulling gegeven aan de genoemde Aanbeveling, als onderdeel van een breder pakket aan (mogelijke) maatregelen gericht op betere loopbaanperspectieven voor jong talent zoals betere begeleiding en meer ruimte voor de promovendi, resulterend in o.a. een nieuw NWO programma-toptalent .

De invoering van het Europese Handvest en de Gedragscode in Europa is volgens de Commissie een langduriger en moeizamer proces dan beoogd. Nederland is echter geen voorstander van het juridisch afdwingbaar maken van het Europese Handvest en de Gedragscode. Zoals destijds al bij de vaststelling van het Onderzoekerhandvest en de Gedragscode benadrukt, vormen arbeidsvoorwaarden voor onderzoekers een zaak van autonome kennisinstellingen en bedrijven in de lidstaten, en geen zaak van de Europese Unie. Voor de uitwerking van de aanbevelingen is de Nederlandse overheid grotendeels afhankelijk van de universiteiten en hogescholen zelf. De VSNU heeft in Nederland het voortouw genomen om een eigen gedragscode op te stellen m.b.t. het aantrekken van internationale onderzoekers, uitgaande van de Handvest en Gedragscode, de Europese richtlijn voor toelating van onderzoekers uit derde landen en de Gedragscode Internationale Studenten in het Nederlands hoger onderwijs (Voortgangsrapportage Wetenschapsbeleid 2007, TK 2006-2007, 29338, nr. 55). Het afdwingbaar maken van maatregelen op het terrein van arbeidsvoorwaarden past evenmin in het Europese streven naar meer autonomie voor kennisinstellingen, zoals onder meer is geformuleerd naar aanleiding van de commissiemededeling over de invulling van de moderniseringsagenda voor de universiteiten (TK vergaderjaar 2005-2006, 22 112, nr. 460).

In de praktijk blijkt de mobiliteit van zowel studenten als onderzoekers binnen Europa nog door veel barrières te worden belemmerd. Dat merken zowel bedrijven als kennisinstellingen. Ook bij de recente voortgangsbespreking van het intergouvernementele Bolognaproces werd geconstateerd dat op dit gebied belangrijke uitdagingen blijven bestaan³. Het is allereerst aan de lidstaten zelf dergelijke barrières weg te nemen. Het is echter van groot belang dat een Europese mobiliteitsstrategie dit proces blijft ondersteunen, en dat waar nodig nieuwe impulsen worden gegeven, zoals op het terrein van pensioenen en sociale zekerheid. Nederland ziet met belangstelling uit naar de aangekondigde Richtlijn voor hooggeschoolde arbeidskrachten uit derde landen (kennismigranten).

De Commissie lijkt onnodig pessimistisch over de openstelling van academische posities, waar het stelt dat deze posities vaak uitsluitend aan interne staf of personen uit het eigen land zijn voorbehouden. Veel kennisinstellingen zullen immers juist gemotiveerd zijn om de beste internationale onderzoekers, ook uit andere regio's in de wereld, aan te trekken. Een ondersteunend instrument als ERA-MORE, een virtueel Europees netwerk van webportalen ten behoeve van mobiliteit van onderzoekers, is een effectief middel gebleken om in Europees verband vacatures grensoverschrijdend open te stellen⁴. De mate waarin individuele onderzoekers toegang hebben tot grensoverschrijdende financieringsmogelijkheden hangt nauw samen met de voortgang in de coördinatie en wederzijdse openstelling van nationale onderzoeks- en mobiliteitsprogramma's.

³ London Communiqué: Towards the European Higher Education Area: responding to challenges in a globalised world (18 mei 2007).

⁴ In Nederland zijn SenterNovem/EGL, NUFFIC en de VSNU de 'bridgeheads' voor het Nederlandse ERA-More portaal.

Nederland is van mening dat op dit gebied verdere voortgang gerealiseerd zou moeten worden (zie hierna).

(7) De vraag is of het algemene arbeidsmarktbegrip “flexurity” zonder meer toepasbaar is op de specifieke arbeidsmarkt voor onderzoekers. De invoering van het zogenaamde “tenure track” systeem kan overigens genoemd worden als een specifiek op onderzoekers gerichte maatregel waarmee een balans wordt gezocht tussen een flexibele aanstelling en lange termijn arbeidszekerheid. Hierbij wordt een wetenschapper, na een vast omschreven aanstelling voor bepaalde tijd (een ‘track’), bij het voldoen aan vooraf bepaalde objectieve criteria een aantrekkelijk dienstverband voor onbepaalde tijd (een ‘tenure’) aangeboden. Hierbij moet de onderzoeker blijven bewijzen telkens op een hoger niveau te kunnen functioneren. Daarbij is een goede timing van belang: onderzoekers moeten vanzelfsprekend niet ontmoedigd worden om mobiel te zijn. Nederland is voorstander van het invoeren van dit soort tenure track-systeem. De invoering van dergelijke maatregelen is overigens primair een aangelegenheid van kennisinstellingen en bedrijven zelf.

(8) Nederland onderschrijft dat naast een inzet op een goed onderzoeksklimaat een veelzijdig instrumentarium nodig is gericht op het aantrekken en behouden van jong onderzoekstalent en het verzekeren van echt gelijke kansen voor mannen en vrouwen, zowel op Europees als op nationaal niveau. Kennisinstellingen zijn zelf verantwoordelijk voor het personeelsbeleid, maar stimuleringsmaatregelen voor individuele onderzoekers kunnen aanvullend van meerwaarde zijn voor het loopbaanperspectief. In Nederland zelf bestaan verschillende programma’s, waarmee verschillende doeleinden worden nagestreefd zoals Rubicon (ruimte voor jonge veelbelovende onderzoekers), Aspasia (doorstroming vrouwelijke universitair docenten), Mozaïek (doorstroming allochtone onderzoekers naar promotieplaats), Casimir (publiek-private mobiliteit) en Vernieuwingsimpuls (persoonsgebonden subsidies om vernieuwend onderzoek te stimuleren). Ook kent Nederland een beperkt instrumentarium gericht op onderzoekers in een later loopbaan stadium (Spinozaprijs van NWO, Academie-hoogleraren van de KNAW). Het perspectief op een loopbaan op R&D terrein in het bedrijfsleven is overigens vanzelfsprekend ook een belangrijke factor. De private sector wordt aangemoedigd een actieve bijdrage te leveren aan het opleiden van onderzoekers en, indien relevant, het opnemen van onderzoekers uit de universitaire wereld om samenwerking te bevorderen. De EU voorziet in aanvulling op de maatregelen in de lidstaten in een tamelijk fijnmazig mobiliteits- en loopbaaninstrumentarium (Marie Curie beurzen). Daarnaast dient de European Research Council voldoende ruimte te krijgen om door middel van persoonsgebonden subsidievormen aan (jonge) excellente onderzoekers een bijdrage te leveren aan de loopbanen van het beste onderzoekstalent in Europa.

(9) De samenhang tussen de Europese acties en nationale programma’s gericht op internationale mobiliteit is bij de onderhandelingen over KP7 al nadrukkelijk aan de orde geweest. In de komende jaren zal als resultaat hiervan op basis van KP7 worden geëxperimenteerd met communautaire bijdragen aan nationale programma’s die bijdragen aan mobiliteit binnen en buiten Europa. Nederland vindt het op dit moment te vroeg om uitspraken te doen over gezamenlijke benaderingen om de samenhang en impact van internationale mobiliteitsprogramma’s te vergroten. Voor onderzoekers, zowel academici of van kennisinstellingen is ervaring in het buitenland een belangrijke voorwaarde voor een wetenschappelijke loopbaan. Dit kan tevens interessant zijn voor onderzoekers uit het bedrijfsleven. Het lijkt Nederland daarom een goed idee om te bezien of meer mogelijkheden kunnen worden geboden om de beste Europese onderzoekers te ondersteunen die buiten de EU ervaring op

willen doen, vergelijkbaar met de Amerikaanse Fullbright beurzen. Ook versterking van de netwerkvorming van Europese onderzoekers die in het buitenland werkzaam zijn, die kan leiden tot betere informatievoorziening over loopbaanmogelijkheden in de EU, zou een goede aanvulling kunnen vormen op het huidige instrumentarium.

(10) Nederland hecht veel belang aan het opleiden van onderzoekers. In de notitie Onderzoekstalent op waarde geschat (Tweede Kamer 2005-2006, 30 300 VIII, nr. 11) is aangegeven dat hierbij allereerst een goed promotietraject behoort, en ten tweede een goed loopbaanperspectief voor toponderzoekers. Dit Kabinet ondersteunt deze uitgangspunten. De toponderzoeker van nu dient echter over andere competenties te beschikken dan de toponderzoekers van vroeger. Voor wat betreft het voorzien in specifieke onderwijs- en trainingsbehoeften van onderzoekers, is Nederland van mening dat meer aandacht zou moeten uitgaan naar uitwisseling met het bedrijfsleven en training van interdisciplinaire en ‘transferable skills’ die nodig zijn voor de huidige wetenschappelijke en kennisintensieve beroepen. Van groot belang is het hiervoor dat zowel op het niveau van universiteiten en hogescholen, als op het niveau van nationale overheden een goede afstemming wordt gerealiseerd tussen het onderwijs- en onderzoeksbeleid. Nederland wijst in dit verband op het streven in het kader van het Bologna-proces naar een betere afstemming tussen de Europese Hoger Onderwijs Ruimte en de Europese Onderzoeksruiimte, die met name van belang is voor de ontwikkeling van promotie-opleidingen⁵.

3.2 Het ontwikkelen van onderzoeksinfrastructuren van wereldklasse

Vragen

11. *Hoe kan de Europese Unie, op basis van een verbeterde identificatie van de (wetenschappelijke) behoeften door ESFRI, effectief beslissen over pan-Europese onderzoeksinfrastructuren en de financiering hiervan. Bij deze financiering zouden dan de Gemeenschap – in verbinding met mogelijke synergieën met EU-instrumenten voor cohesiebeleid -, Lidstaten, industrie, EIB en andere financiële instituties betrokken moeten worden..*
12. *Dient een Europees juridisch kader ontwikkeld te worden om, in het bijzonder om de totstandkoming en gebruik van nieuwe vormen van onderzoeksfaciliteiten van pan-Europees belang, waaronder elektronische infrastructuren, te bevorderen? Welke andere beleidswijzigingen en andere juridische veranderingen zijn noodzakelijk om de private sector te stimuleren om meer in onderzoeksinfrastructuur te investeren?*
13. *Is het nodig om gemeenschappelijke en transparante uitgangspunten te formuleren voor het management en beheer van, en toegang tot, infrastructuren van Europees belang?*
14. *Hoe kan op lange termijn de continue verbetering van onderzoeksinfrastructuren worden verzekerd, bijvoorbeeld door de hieraan verbonden wetenschaps- en technologieprogramma's?*
15. *Zou er een mondiaal forum over onderzoeksfaciliteiten moeten worden gecreëerd, met betrokkenheid van derde landen en internationale organisatiess, waar Europeanen met één mond zouden kunnen spreken, zoals ook gebeurde in het ITER-kernfusie project.*

⁵ London Communiqué: Towards the European Higher Education Area: responding to challenges in a globalised world (18 mei 2007).

(11) In 2002 werd het Europese strategieforum voor onderzoeksinfrastructuren (ESFRI) ingesteld als orgaan van hoge vertegenwoordigers van onderzoeksministeries en -instellingen. De informele Raad voor Concurrentievermogen van juli 2004 verzocht dit forum een eerste Europese 'roadmap' op te stellen voor de bouw van grootschalige faciliteiten voor wetenschappelijk onderzoek. De in oktober 2006 verschenen 'roadmap' bevat een lijst van 35 onderzoeksfaciliteiten op 7 wetenschapsgebieden, die een levensduur van verschillende decennia zullen hebben. De werkwijze van ESFRI, waarbij via een bottom-up proces van het identificeren van wetenschappelijke behoeften, een Europese roadmap voor onderzoeksfaciliteiten is opgesteld, is effectief gebleken. Er is wel ruimte voor verbetering. Sommige wetenschapsgebieden zijn nog onvoldoende in de opstelling van de roadmap betrokken. Bij de geplande actualisering van de ESFRI-roadmap dienen nadrukkelijk ook andere infrastructuren dan "harde" grote technologische projecten voldoende aandacht te krijgen, zoals bijvoorbeeld (data-)collecties.

Ook in Nederland zelf wordt momenteel gewerkt aan een nationale routekaart voor grootschalige wetenschappelijke onderzoeksfaciliteiten, die eind 2007 gereed zou moeten zijn. Nederland ziet als middelgrote lidstaat een duidelijke rol weggelegd voor de Europese Unie bij de realisering van grote onderzoeksfaciliteiten. Deze rol is op dit moment beperkt, als gevolg van de relatief geringe budgetallocatie voor onderzoeksfaciliteiten binnen het Zevende Kaderprogramma. Omdat de financiering van grote infrastructuren vooral gerealiseerd moet worden door de Lidstaten, ligt de volgende wijze van besluitvorming voor de hand: op basis van variabele-geometrie zullen (groepen van) geïnteresseerde lidstaten het voortouw kunnen nemen bij het uitwerken en financieren van voorstellen. Andere lidstaten kunnen besluiten op meer bescheiden wijze, of op een later moment, deel te nemen aan de realisering van deze faciliteiten. De Europese Commissie kan echter een nuttige rol vervullen in het optimaal benutten van de verschillende communautaire financieringsmogelijkheden, zoals bijvoorbeeld de mogelijkheid van leningen bij de Europese Investeringsbank en – in een regionale context - de inzet van Europese Structuurfondsen.

(12) De oprichting van een grootschalige onderzoeksfaciliteit kan plaatsvinden binnen het juridische kader dat geldt voor de vestigingsplaats. Ook is oprichting mogelijk op basis van een internationaal verdrag, of door toepassing van de enige beschikbare Europese rechtspersoon, de European Economic Interest Group. In de praktijk blijken aan de keuze soms belangrijke (fiscale) voor- en nadelen verbonden te zijn. Nederland acht daarom een verdere verkenning van het juridische kader voor Europese onderzoeksfaciliteiten wenselijk.

Dergelijke juridische overwegingen lijken overigens geen rol van betekenis te spelen bij de besluitvorming door bedrijven om al of niet te investeren c.q. te participeren in onderzoeksfaciliteiten. Er moet een duidelijk onderscheid gemaakt worden tussen onderzoeksfaciliteiten die een meer fundamenteel wetenschappelijk karakter hebben en onderzoeksfaciliteiten met een meer toegepast karakter. Bij het identificeren van faciliteiten van pan-Europees belang door ESFRI is nadrukkelijk gekeken naar de waarde die de geïnventariseerde faciliteiten zouden kunnen hebben voor bedrijven. Bedrijven zullen vooral geïnteresseerd zijn om te investeren in de categorie van meer toegepaste faciliteiten, gezien het lage rendement van meer fundamentele faciliteiten. Maar ook bij faciliteiten van een meer toegepast karakter zullen bedrijven zich vaak wenden tot de overheid gezien de hoge investeringen. Lidstaten en regionale overheden zouden kunnen worden aangespoord om zowel regionaal, nationaal als internationaal de aansluiting tussen bedrijven en publieke onderzoeksorganisaties te versterken ten aanzien van investeringen in en de exploitatie van grootschalige faciliteiten. Dit betreft mede de investeringen die in de toekomst worden gedaan op

basis van de ESFRI-roadmap respectievelijk nationale roadmaps. Europees beleid kan daarbij helpen. Bijvoorbeeld door na te gaan welke de 'best practices' zijn in de EU (en eventueel daarbuiten, bijvoorbeeld de VS) op het gebied van het betrekken van R&D-intensieve bedrijven bij de inrichting en modellering van publieke onderzoeksfaciliteiten en wat goede voorbeelden zijn van exploitatiemodellen die voor beide partijen (bedrijven en publieke kennisinfrastructuur) aantrekkelijk zijn.

(13) Nederland acht het overigens niet noodzakelijk om voor het management en beheer van infrastructuren van Europees belang speciale richtsnoeren te ontwikkelen. Dit geldt wel voor de toegang tot dergelijke infrastructuren, en de uitwisseling van onderzoeksgegevens. Bij co-financiering uit Europese middelen zou de voorwaarde moeten worden gesteld dat infrastructuren en onderzoeksgegevens tegen transparante voorwaarden open staan voor onderzoekers uit alle Lidstaten.

(14) In het verleden is vaak bij de realisering van grote onderzoeksfaciliteiten te weinig aandacht geschonken aan de kosten van exploitatie en onderhoud en aan de opleiding van onderzoekers en technici die de faciliteiten kunnen opereren. Het is gewenst dat onderzoeksinstellingen en overheden hieraan voldoende aandacht schenken. Op die manier kan niet alleen op lange termijn de continue verbetering van onderzoeksinfrastructuren worden verzekerd, maar kan ook worden voorkomen dat onderzoeksbudgetten onbedoeld moeten worden aangewend voor exploitatiekosten. Voor zover sprake is van co-financiering door de EU, zal ook de Europese Commissie dit als conditie moeten stellen. Anderzijds moet ook bedacht worden dat de kosten voor up-grades van onderzoeksfaciliteiten afgewogen zou moeten kunnen worden op basis van kwaliteitsoordelen en competitie.

(15) Er wordt elders in de wereld met belangstelling gekeken naar de ontwikkelingen in de EU op het gebied van grote onderzoeksfaciliteiten. In G8-kader is een voorstel gedaan om een gezamenlijk platform te vormen, waarbij ook verwezen is naar het Global Science Forum in OECD-kader, dat zich specifiek richt op grootschalige onderzoeksfaciliteiten. De totstandkoming van een breder platform, ook met niet-OECD landen zoals bij voorbeeld China en India, zou door Nederland verwelkomd worden. Hoewel dit effectief kan zijn bij internationale onderhandelingen over concrete projecten zoals in het verleden ITER, meent Nederland dat de EU op dit gebied niet noodzakelijkerwijs altijd met één stem zou moeten spreken.

3.3 Versterken onderzoeksinstellingen

16. *Hoe kunnen de middelen van Europese onderzoeksinstellingen op de meest doelmatige wijze worden versterkt, om hen in staat te stellen excellentie te bereiken en op wereldschaal te kunnen concurreren?*
17. *Hoe kunnen onderzoeksactoren worden aangemoedigd om virtuele excellentiecentra van wereldklasse te vormen, bijvoorbeeld in het voorgestelde Europees Instituut voor Technologie, de KP7 excellente netwerken en nationale en regionale initiatieven, en om gezamenlijk gebruik te maken van structuren die managementcapaciteit van verschillende instellingen bijeenbrengt?*
18. *Is er een noodzaak voor een Europees initiatief om publiek-private samenwerkingsverbanden te ondersteunen?*
19. *Hoe kunnen de EU en de Lidstaten het beste de totstandkoming van Europese en mondiale virtuele onderzoeksgemeenschappen stimuleren, waarbij het potentieel van rekencapaciteit en ICT infrastructures optimaal benut wordt?*
20. *Dient er actie te worden ondernomen om het volgende te ontwikkelen: (i) uitgangspunten voor autonomie en voor het management van onderzoeksinstellingen, in het bijzonder universiteiten; (ii) gedeelde criteria voor de financiering en beoordeling van onderzoeksinstellingen, in het bijzonder universiteiten, om meer gewicht te geven aan verbindingen die verder gaan dan academische instellingen, en aan output en prestatie factoren?*

(16) Nederland is van mening dat het streven naar meer focus en massa kan bijdragen aan de versterking van het onderzoekslandschap in de Lidstaten en Europa als geheel. Die versterking begint echter in de Lidstaten zelf, door te voorkomen dat onderzoeksmiddelen onnodig versnipperen en te bevorderen dat voor prioritaire onderzoeksgebieden voldoende middelen beschikbaar komen. Daarnaast door het inrichten van een kwalitatief goed systeem voor evaluatie en selectie van zowel onderzoeksinstellingen als -projecten. De Europese Onderzoeksruijme zal met name tot verdere ontwikkeling komen als lidstaten de financiering van nationale onderzoeksinstellingen competitiever zal maken. De Europese Unie vervult op basis van het Kaderprogramma voor Onderzoek van oudsher een belangrijke ondersteunende rol door selectie op basis van kwaliteit. De recente oprichting van de European Research Council kan in de toekomst bijdragen aan het vergroten van de excellentie van Europese onderzoeksinstellingen. Nederland pleit ook voor het nadrukkelijk leggen van de koppeling tussen het (Hoger) onderwijs- en het onderzoeksbeleid op het niveau van universiteiten en de overheid, zoals ook bepleit bij de recente voortgangsbespreking van het Bolognaproces⁶.

(17, 19) Instellingen zullen zich eerder aansluiten bij Europese (virtuele) centra als hieraan een inhoudelijke meerwaarde verbonden is. Financiële prikkels zoals voorzien in het Zevende Kaderprogramma voor Onderzoek kunnen behulpzaam zijn, maar zijn in de praktijk vaak niet doorslaggevend. Nederland wijst daarbij op het bestaan van tal van netwerken van onderzoek- en wetenschapsorganisaties die op eigen initiatief tot stand zijn gekomen, zoals bijvoorbeeld ALLEA, ESF, LERU, et cetera. Dergelijke netwerken vormen een belangrijke bouwsteen van de Europese Onderzoeksruijme. Elektronische netwerken zoals Géant kunnen ondersteunend zijn voor de vorming

⁶ London Communiqué: Towards the European Higher Education Area: responding to challenges in a globalised world (18 mei 2007).

van virtuele netwerken van instellingen. Het in een (permanent) bijeenbrengen van managementstructuren kan bijdragen aan meer focus en massa en aan het effectiever oplossen van bepaalde maatschappelijke vraagstukken. De vorming van de 3TU federatie in Nederland vormt hiervan een goed voorbeeld. Het meer permanent vormen van dergelijke structuren in transnationaal verband zal echter al snel op gespannen voet staan met de nationale bekostigingsstelsels van publieke onderzoeksorganisaties. De oprichting van de Gezamenlijke Technologie Initiatieven en de vormgeving van Kennis- en Innovatiegemeenschappen als onderdeel van het Europees Instituut voor Technologie kunnen in dit opzicht tot nieuwe ervaringen en inzichten leiden.

(18) Publiek-private samenwerking kent vele vormen en gedaanten, afhankelijk van in het bijzonder welke partijen betrokken zijn, wat de doelstelling is en wat de taken zijn. Om voldoende recht te doen aan de verantwoordelijkheden van de verschillende partijen is maatwerk geboden. Tegelijkertijd is het denkbaar dat bepaalde onderdelen en in het bijzonder de rechtspersoonlijkheid van gezamenlijke ondernemingen gestandaardiseerd worden, om herhaling van discussies te voorkomen. Of deze aspecten, maatwerk enerzijds en standaardisering anderzijds, in de praktijk op gespannen voet met elkaar staan is op dit moment niet goed aan te geven. In de komende jaren zal op EU niveau nog ervaring worden opgedaan op het gebied van publiek-private samenwerking, zoals in de vorm van de Gezamenlijke Technologie Initiatieven en kennis- en innovatiegemeenschappen ressorterend onder het Europees Instituut voor Technologie. Nederland acht het op basis van deze verdere ervaringen te onderzoeken of aanvullende regelgeving wenselijk is, maar ziet op dit moment geen noodzaak om met nieuwe regelgeving te komen gericht op publiek-private samenwerkingsverbanden op het gebied van R&D. Op Europees niveau blijft het Kaderprogramma voor onderzoek en ontwikkeling hiervoor een bij uitstek geschikt instrument, zoals ook is vastgelegd in de relevante Verdragsbepaling. De deelname van bedrijven aan het Kaderprogramma is voor Nederland wel een punt van zorg, ook al is bekend dat bedrijven meer en meer besluiten onderzoek uit te besteden aan publieke kennisinstellingen. Nederland heeft consequent ingezet op vereenvoudiging van de deelname aan het Kaderprogramma en aansluiting van de onderzoeksthema's bij de onderzoeksbehoeften van de industrie, en zal de ontwikkeling van de industriële deelname nauwlettend volgen. De toepassing van het O&O staatssteunkader is een belangrijke aandachtspunt voor publiek-private samenwerking.

(20) Nederland ondersteunt het streven naar meer autonomie van universiteiten dat door regeringsleiders herhaaldelijk is benadrukt in het kader van het Lissabonproces. In de Nederlandse visie op universiteiten geldt al decennia het uitgangspunt: grote autonomie met betrekking tot strategisch beleid en uitvoering, maar wel verantwoording aan de overheid. Nederland zelf heeft eerder geconstateerd dat de ideeën van de Europese Commissie over de hervorming van universiteiten grotendeels de agenda van de Nederlandse regering ondersteunen (TK 2005-2006, 22 112, nr. 460). Nederland acht het niet nodig voor de inrichting of (personeel) management van kennisinstellingen op Europees niveau verdere uitgangspunten of richtsnoeren voor Lidstaten te formuleren. Dit geldt ook voor wat betreft criteria voor financiering en beoordeling van onderzoeksactiviteiten. Dit zou op gespannen voet staan met de bevoegdheden van de lidstaten voor de inrichting en bekostiging van het Hoger Onderwijs, maar ook met de bevoegdheden van de instellingen zelf. De door Lidstaten gerealiseerde institutionele hervorming wordt bovendien reeds betrokken in de Nationale Hervormingsplannen in het kader van het Lissabonproces. Denkbaar is wel dat door toepassing van de Methode van Open Coördinatie tussen lidstaten de beleidsontwikkeling in de lidstaten op het gebied van zowel de vergroting van autonomie van universiteiten als voor de financiering en beoordeling van onderzoeksinstellingen wordt gestimuleerd.

Daarnaast wil Nederland in dit verband aandacht vragen voor de noodzaak voor actie op Europees niveau als gevolg van de verandering van de vergoedingsregels in het Zevende Kaderprogramma (2007-2013). Deze maken enerzijds een vereenvoudiging mogelijk, maar vereisen anderzijds dat instellingen inzicht hebben in alle kosten die worden gemaakt voor onderzoek. Hiervoor dienen zij veelal ingrijpende veranderingen in hun administratie dienen door te voeren. In het KP7 besluit is een tijdelijk overgangsregime opgenomen dat in 2010 afloopt. Verwacht mag worden dat universiteiten in veel lidstaten moeite zullen hebben met deze overgang. Op dit vlak zou het wel wenselijk zijn dat de Commissie de Europese universiteiten krachtig ondersteunt bij de transitie naar dit zogenaamde “Full Cost Model”, dat volgens de Commissie ook van belang kan zijn voor de toepassing van het O&O staatssteunkader.

3.4 Kennisdelen

Vragen

21. *Is er een noodzaak voor een Europees beleid om een optimale toegang en verspreiding te bevorderen van ruwe data en peer-reviewed publicaties die resulteren uit publiek gefinancierde onderzoeksresultaten?*
22. *Wat zou het Europese kader voor het delen van kennis moeten zijn tussen publieke onderzoeksorganisaties en industrie, gebaseerd op goede praktijken en modellen?*
23. *Zijn er specifieke R&D gerelateerde (IPR-)vraagstukken, zoals de 'grace period', regimes voor gezamenlijk eigendom van kennis en de onderzoeksuitzondering, die ook vanuit een Europees perspectief moeten worden gezien?*
24. *Welke condities moeten worden gecreëerd om innovatie te bevorderen m.b.t. de wijze waarop wetenschap en technologie wordt gecommuniceerd, onderwezen en gewaardeerd door Europeanen, en gebruikt voor "evidence-based" beleid?*

(21) Voor de hele Europese Unie en dus ook voor Nederland is het belangrijk dat wetenschappelijke kennis optimaal toegankelijk is. State-of-the-art-kennis is van het grootste belang voor elke wetenschappelijke discipline en daarom behoren betrouwbare, betaalbare en duurzame toegang, verspreiding en opslag van kennis tot de basisprincipes van de Europese Onderzoeksruimte. Nederland is voorts van mening dat de ontwikkeling van databanken van wetenschappelijke gegevens en publicaties van publiek gefinancierd onderzoek gestimuleerd en op Europees niveau geïntegreerd dienen te worden. Verder is het evenzeer van belang dat het systeem waarmee wetenschappelijk onderzoek gepubliceerd wordt van hetzelfde hoge niveau blijft als op dit moment het geval is via het op peer reviewing gebaseerde publicatieproces van de wetenschappelijke uitgeverijen, waarvan er een aantal grote spelers in Nederland gevestigd zijn. Bekeken dient te worden hoe de kosten van publiceren en beschikbaar stellen in de hand kunnen worden gehouden terwijl de toegankelijkheid geoptimaliseerd wordt. De mogelijkheden voor het bedrijfsleven tot kennistransfer en commerciële exploitatie van kennis ontwikkeld binnen publieke kennisinstellingen moeten daarbij niet gehinderd worden Nederland verwelkomt dan ook de recent door de Commissie voorgestelde acties op Europees niveau die ten doel hebben in overleg met de betrokken partijen de toegankelijkheid van wetenschappelijke informatie te vergroten en betaalbaar te houden en te komen tot een Europese strategie voor het duurzame behoud van wetenschappelijke informatie in alle landen van de Europese Unie (Kamerstukken 2006-2007, 22 112, nr. 521). Voortzetting van het debat over open access met het EP, de Raad en de belanghebbenden kan bijdragen aan het welslagen van de voorgestelde experimenten met nieuwe bedrijfsmodellen. Hetzelfde debat zou tegelijkertijd op lidstaatniveau gevoerd dienen te worden. In dit kader kan ook worden gewezen op de Ministeriële OESO-verklaring van 2004 over de in principe vrije toegankelijkheid van onderzoeksdata van onderzoek dat publiek gefinancierd wordt en de hieruit voortvloeiende OESO-richtlijn, die nog dit jaar gepubliceerd zal worden. Bij de totstandkoming van deze richtlijn heeft Nederland de afgelopen jaren een voortrekkersrol gespeeld.

(22) Nederland verwelkomt de recente discussie over de verbetering van kennisoverdracht tussen universiteiten, onderzoeksinstellingen en het bedrijfsleven die mede naar aanleiding van de Mededeling verbeteren van de kennisoverdracht tussen onderzoeksinstellingen en industrie binnen Europa: omarmen van open innovatie – Uitvoering van de Lissabon-agenda (COM (2007) 182 definitief) is gevoerd (TK 2006-2007, xxxxxx). Kennisoverdracht is belangrijk voor de economische groei. Activiteiten die de samenwerking tussen de partijen in de praktijk bevorderen, worden onderschreven. Nederland is bijvoorbeeld één van de zeven landen die bezig is om een programma op

te zetten voor de training van vaardigheden en competenties van personeel. Ook de innovatievouchers gericht op kennisoverdracht naar het MKB in Nederland zijn hier een voorbeeld van. In principe zijn richtsnoeren (op het gebied van Intellectueel Eigendom) die de overdracht van kennis tussen publieke kennisinstellingen en bedrijfsleven soepeler en effectiever kunnen laten verlopen een goede zaak. De richtsnoeren kunnen deze samenwerking faciliteren. Bij de behandeling van de verdere uitwerking van deze richtsnoeren zal Nederland als uitgangspunt hanteren dat maatregelen op Europees niveau vrijwillig van karakter en niet te gedetailleerd zijn moeten zijn; dat ze gedragen worden door alle stakeholders (universiteiten, publieke onderzoeksinstituten, het grote bedrijfsleven, MKB, starters, venture capitalists, overheid etc), teneinde de beoogde doelstelling van een betere benutting van kennis te realiseren; en dat ze moeten voortbouwen op nationale behoeften en instrumenten, maar tevens bijdragen aan het bevorderen van grensoverschrijdende kennisuitwisseling. Landen zoals Groot-Brittannië, Denemarken en Ierland hebben al nationale handvesten. In Nederland hebben de VSNU, NFU en VNO-NCW in 2004 een richtlijn (Innovation Charter) hiervoor opgesteld. In dit Innovation Charter zijn de uitgangspunten vastgelegd die als leidraad dienen voor samenwerkingscontracten tussen bedrijven en kennisinstellingen met het oog op een verantwoorde toepassing van kennis. Meer recent ondertekenden de belangrijkste Nederlandse partijen op onderzoeksgebieden een verklaring, waarin zij de intentie uitspraken om gezamenlijk valorisatie binnen het Nederlandse innovatiesysteem, inclusief bedrijfsleven, nog verder te ontwikkelen. Tenslotte herinnert Nederland aan het Gemeenschapsoctrooi als uiteindelijke doel voor de bescherming van intellectueel eigendom in Europa.

(23) IPR gerelateerde vraagstukken als de grace period en de onderzoeksuitzondering moeten benaderd worden vanuit de bredere invalshoek van wereldwijde harmonisatie van het intellectuele eigendomssysteem. Afzonderlijke acties die beperkt blijven tot het EU gebied zouden niet productief zijn

(24) Nederland wijst wat betreft de communicatie over wetenschap, technologie en innovatie op het Actieplan Wetenschap en Samenleving dat de Europese Commissie in 2003 heeft uitgebracht. Het heeft aan de basis gestaan van coördinatie tussen de Lidstaten, dat echter geleidelijk is overgegaan in concrete projecten in de Lidstaten nadat wetenschap en samenleving als prioriteit werd opgenomen in het Zesde Kaderprogramma voor Onderzoek en Ontwikkeling (2002-2006). Hoewel ook in het Zevende Kaderprogramma (2007-2013) deze mogelijkheid bestaat, lijkt de prioriteit in het Europese onderzoeksbeleid voor de communicatie met het bredere publiek afgenomen. Nederland pleit dan ook intensivering van de inspanningen om de resultaten van het door de EU medegefinancierde onderzoek onder de aandacht van het bredere publiek te brengen, met als randvoorwaarde dat dit niet tot extra bureaucratie mag leiden. Ook kan de EU beter gebruik maken van de kennis die aanwezig is bij de Europese en nationale branche- en industrie-organisaties.

Wat betreft “evidence based” beleid kan allereerst worden opgemerkt dat Nederland een goede verspreiding van onderzoeksresultaten van groot belang acht. Bij de onderhandelingen over KP7 was de Nederlandse inzet dan ook gericht op het realiseren van voldoende mogelijkheden voor de verspreiding van onderzoeksresultaten met het oog op benutting van opgedane kennis. De recente aankondiging van de Commissie om in KP7 een betere toegang te realiseren tot de publicaties van het onderzoek dat zij zelf financiert, wordt dan ook door Nederland verwelkomd. Hiervoor is ingegaan op acties ter bevordering van kennisoverdracht van publieke kennisinstellingen naar het bedrijfsleven en de (commerciële) toepassing ervan. Mogelijkheden daartoe worden geboden door het professionaliseren van kennisoverdracht managers binnen publieke kennisinstellingen en het bevorderen van uitwisseling van expertise op dit gebied binnen de Europese Onderzoeksruimte. Deze

ontwikkeling kan ook bijdragen aan beter onderbouwd beleid en betere communicatie over wetenschap en technologie.

3.5 Het optimaliseren van onderzoeksprogramma's en prioriteiten

Vragen

25. *Dienen er gemeenschappelijke uitgangspunten te worden ontwikkeld en gebruikt voor peer review, kwaliteitsbeoordeling en gezamenlijke evaluatie van Europese, nationale en regionale onderzoeksprogramma's? Zouden deze programma's opengesteld moeten worden voor deelnemers uit andere Lidstaten, en zo ja, hoe?*
26. *Is er een noodzaak voor gedeelde uitgangspunten voor het afleggen van verantwoording van publieke onderzoeksfinanciering, die zou bijdragen aan de vereenvoudiging van regels en procedures en de doelmatigheid en effectiviteit zou bevorderen?*
27. *Welk proces zou er toegepast moeten worden om overheden in staat te stellen om gezamenlijk belangrijke maatschappelijke vraagstukken te identificeren waarvoor middelen en capaciteiten samengevoegd zouden kunnen worden?*
28. *Hoe zouden bij dergelijke maatschappelijke vraagstukken van Europees of mondiaal karakter de uitgangspunten en modaliteiten kunnen worden beproefd voor het gezamenlijk programmeren van onderzoek, daarbij alle belanghebbenden betreffend (onderzoeksinstellingen, bedrijfsleven, civil society, etc.) en financiering bijeen brengend van de Europese Unie, nationale, regionale, private en filantropische bronnen?*
29. *Zou de EU moeten streven naar het lidmaatschap van intergouvernementele onderzoeksorganisaties?*

(25, 26) Het uitwisselen van ervaringen met peer review, kwaliteitsbeoordeling en –borging op Europees niveau is vanzelfsprekend een belangrijke aangelegenheid tegen de achtergrond van het feit dat 95% van de Europese onderzoeksprogramma's op nationaal niveau worden uitgevoerd. Ook is Nederland voorstander van voorstellen die leiden tot vereenvoudiging van regels en procedures voor onderzoekers die een beroep doen op Europese, nationale en regionale programma's. Grensoverschrijdende openstelling van programma's en meeneembaarheid van onderzoeksbeurzen vormen een belangrijk onderdeel van de realisering van de Europese Onderzoeksruimte, met echter nog betrekkelijk weinig voortgang. Nederland ziet verder aanleiding om op Europees niveau verder te overleggen over de mogelijkheden van en belemmeringen voor het wederzijds openstellen van nationale programma's voor onderzoeksprojecten waaraan ook partners uit andere Europese landen meedoen. Nederland steunt de Commissie in het agenderen van dit onderwerp. Daarnaast ziet Nederland met belangstelling uit naar de reeds aangekondigde voorstellen voor toepassing van artikel 169 EG als verdergaande vorm van coördinatie van nationale onderzoeksprogramma's, die aparte wetgeving via codecisie vereist waarna sprake is van gezamenlijke uitvoering.

Echter, dit betekent nog niet dat het een taak van de EU is voor peer review, kwaliteitsbeoordeling en financiële verantwoording gemeenschappelijke uitgangspunten op EU-niveau te formuleren, mede gelet op de wetenschappelijke en inhoudelijke expertise en autonomie van nationale financieringsorganisaties. Wel kan de EU initiatieven die bottom-up tot stand komen ondersteunen en dergelijke initiatieven stimuleren, zoals in Nederland het standaardevaluatie protocol zoals ontwikkeld door KNAW, NWO en VSNU.

Nederland heeft op Europees niveau hoge verwachtingen van de European Research Council, die een belangrijke missie en voorbeeldfunctie zal kunnen hebben met betrekking tot de kwaliteit van het beoordeling- en selectieproces, met name ook voor kleinere lidstaten.

Het is allereerst een taak voor de autonome financieringsorganisaties op het gebied van onderzoek en wetenschap zelf, zoals bijvoorbeeld verenigd in de European Science Foundation (ESF), EuroHORCS en TAFTI om initiatieven te nemen om op vrijwillige basis een intensievere samenwerking op Europees niveau tot stand te brengen. Zij kunnen besluiten de krachten te bundelen in Europese samenwerkingsprogramma's en te komen tot transparante, peer-reviewed coördinatie van hun nationale onderzoeksprogramma's. Initiatieven hiertoe van ondermeer NWO, hebben recent geleid tot het besluit een informeel netwerk van Europese R&D-organisaties op te zetten, waarin informatie zal worden uitgewisseld, gedeelde problemen worden aangepakt en de dialoog tussen Europese stakeholders zal worden gestimuleerd.

Ten slotte merkt Nederland op dat het ERA-net instrument gericht op coördinatie van nationale onderzoeksprogramma's dat werd geïntroduceerd in het Zesde Kaderprogramma (2002-2006) een belangrijk en geschikt instrument is gebleken om dit aspect van de Europese Onderzoeksruimte vorm te geven. Het heeft geleid tot het (beter) coördineren en afstemmen van nationale programma's. Programmamanager hebben veel praktische obstakels voor transnationale coördinatie weg kunnen nemen, wat ook tot uitdrukking komt in de lancering van gezamenlijke calls door een groot aantal ERA-netten. Daarnaast heeft het ook geleid tot het ontwikkelen van nieuwe – gezamenlijke – programma's. Nederland acht het zinvol dat de ervaringen van de verschillende ERA-netten worden verzameld en geanalyseerd met het oog op de inrichting Europese, nationale en regionale programma's. Nederland verwelkomt dan ook de recente ERA-net review 2006 en het later dit jaar de door de Europese Commissie aangekondigde impactonderzoek.

(27, 28) De onderzoeksprioriteiten van het Zevende Kaderprogramma voor Onderzoek en Ontwikkeling (2006-2013) zijn een vrijwel volledige voortzetting van de prioriteiten die in het Zesde Kaderprogramma (2002-2006) waren vastgesteld. De belangrijkste wijziging betrof de toevoeging van veiligheid als nieuw onderzoeksgebied. Met het oog op toekomstige Kaderprogramma's is het belangrijk nu reeds na te denken over de wijze waarop de EU de onderzoeksprioriteiten na 2013 zal identificeren. De Commissie geeft aan dat de totstandkoming van Europese Technologie Platforms waardevol is gebleken voor de programmering van het Europese onderzoek (KP7), maar dat een uitbreiding van een dergelijk identificatieproces wenselijk is van uitsluitend thema's op basis van industriële behoeften naar thema's met een meer maatschappelijke achtergrond. Hiervoor suggereert de Commissie een gemeenschappelijk proces van verkenningen en technology assesment.

Nederland doet in dit verband momenteel ervaring op met de inrichting van "kenniskamers" per ministerie, waarin maatschappelijke vragen die binnen en rond departementen spelen sneller op een relevant niveau gearticuleerd worden zodat ze beter doorwerken in wetenschappelijk onderzoek, advies en beleid. Mogelijk dat een dergelijk model ook op het niveau van de Europese Unie werkbaar is, teneinde door duidelijke doelstellingen op beleidsniveau ook te vertalen in duidelijke onderzoeksprioriteiten. Het Standing Committee on Agricultural Research (SCAR), dat al in 1974 is opgericht⁷ en de Commissie adviseert over de coördinatie van het landbouwkundig onderzoek vormt een ander model, dat recent nieuwe initiatieven heeft ontplooid op het terrein van het verkennen van de onderzoeksbehoeften afgeleid van de vooruitblik op de landbouw in 2020. Bij de programmering

⁷ Verordening (EG) No. 1728/74 van de Raad van 27 juni 1974.

van onderzoeksprioriteiten zou ook een rol weggelegd kunnen zijn voor regionale actoren gezien de nadruk die de komende periode gelegd moet worden op het aanwenden van structuurfondsen voor Lissabon doeleinden, waaronder R&D en innovatie. Overigens zou de programmering van onderzoek op Europees niveau geholpen zijn door een tijdige en gedegen analyse door de Europese Commissie van sectoren en thematische gebieden, waarop Europese onderzoekssamenwerking de meeste meerwaarde kan hebben. Daarbij kan gedacht worden aan gebieden met snelle technologische en wetenschappelijke ontwikkeling of groot potentieel, gebieden waar wetenschappelijke vooruitgang en innovatie wenselijk is gezien toekomstige uitdagingen, et cetera.

Nederland vindt het daarbij een interessante gedachte om verder te kijken dan technologiegebieden, en naar analogie van de Europese technologieplatforms ervaring op te doen met maatschappelijke platforms. Voor Nederland kan meer aandacht voor onderzoek en innovatie in de dienstensector bijvoorbeeld interessant zijn, en in Nederland is recent ervaring opgedaan met Maatschappelijke Topinstituten, waarin directe verbindingen worden gelegd tussen excellent onderzoek en vraagpartijen. Of vervolgens sprake zou moeten zijn van het samenvoegen van middelen voor dergelijke prioriteiten op Europees niveau is natuurlijk geen vanzelfsprekendheid. Naarmate het probleem echter urgenter en grootschaliger is, zal de politieke wil hiertoe ook groter zijn. Artikel 169 EG biedt een goede basis voor dergelijke samenwerking tussen lidstaten. Nederland ziet met belangstelling uit naar de reeds aangekondigde voorstellen voor deze zwaardere vorm van coördinatie van nationale onderzoeksprogramma's.

(29) Vanaf de jaren '50 van de vorige eeuw zijn er verschillende intergouvernementele organisaties opgericht die de Europese fundamentele wetenschap ondersteunen. Zij brengen middelen en expertise bijeen en zijn succesvol geweest in het totstandbrengen van de meest omvangrijke en complexe onderzoeksinfrastructuren, zoals deeltjesversnellers of telescopen. Voor Nederland zijn deze organisaties van oudsher bijzonder belangrijk geweest voor de internationale onderzoekssamenwerking. Het verschaft Nederlandse wetenschappers toegang tot het onderzoek dat mogelijk wordt gemaakt door faciliteiten die voor afzonderlijke lidstaten als Nederland niet of nauwelijks te realiseren zijn. Een sterkere toenadering tussen de EU en deze (Europese) intergouvernementele onderzoeksorganisaties, zoals CERN (hoge energiefysica), EFDA (fusie-onderzoek), EMBL (moleculaire biologie), ESA (ruimtevaart), ESO (astronomie), ESRF (synchrotron), ILL (neutronenonderzoek), acht Nederland in het kader van de verdere ontwikkeling van de Europese Onderzoeksruimte wenselijk. Ten aanzien van ESA geldt al een speciaal arrangement in het kader van de verdere ontwikkeling van het Europese ruimtevaartbeleid. Het is echter de vraag in hoeverre de statuten van de verschillende organisaties een lidmaatschap van de EU toestaan. Op het gebied van (industriële) R&D is Nederland al ruim 20 jaar een actief deelnemer aan het Eureka-netwerk. Het intergouvernementele netwerk van Eureka is een bewezen kader van samenwerking tussen de lidstaten en de Commissie op het gebied van (industriële) R&D. Vanuit nationale beleidsmiddelen worden internationale samenwerkingsprojecten effectief ondersteund, met name van MKB-bedrijven. Het Eurostars initiatief (art 169) geeft een mogelijkheid om de samenwerking tussen de lidstaten en de Commissie verder te harmoniseren. Het Eureka-kader kan in de toekomst instrumenteel zijn bij het inbedden van opkomende intergouvernementele initiatieven. Een goede samenwerking tussen Eureka en de andere instrumenten binnen de Europese Onderzoeksruimte zijn hierbij van grote waarde. Ook de positionering van COST als intergouvernementele organisatie in de Europese Onderzoeksruimte verdient in de komende jaren nadere aandacht.

3.6 Openstellen voor de wereld: internationale samenwerking in wetenschap en technologie

Vragen

30. Hoe kunnen de Europese Commissie en de Lidstaten samenwerken om (i) prioriteiten voor internationale samenwerking op het gebied van wetenschap en technologie in nauwe samenwerking met de andere dimensies van externe relaties; (ii) verzekeren van een gecoördineerde en efficiënt gebruik van instrumenten en middelen; (iii) spreken met één stem in multilaterale initiatieven?
31. Hoe kunnen de Europese Commissie en de Lidstaten samenwerken om het potentieel na te gaan van initiatieven voor internationale onderzoeksprogramma's op het gebied van vraagstukken met een mondiaal karakter, met betrokkenheid van de Gemeenschap, Lidstaten en derde landen?
32. Hoe zou samenwerking op het gebied van wetenschap en technologie met verschillende groepen van partnerlanden kunnen worden geregeld om te focussen op specifieke doelstellingen? Zouden additionele regionale benaderingen moeten worden verkend?
33. Hoe kunnen buurlanden van de EU het beste worden geïntegreerd in de Europese Onderzoeksruimte als onderdeel van het Europees nabuurschap beleid?
34. Hoe kunnen de bilaterale wetenschap en technologie akkoorden van de EU effectiever worden benut? Zijn er alternatieve of complementaire instrumenten die kunnen worden ingezet, zoals gezamenlijke calls voor projecten, met betrokkenheid van geïnteresseerde Lidstaten?
35. Hoe kunnen gemeenschappelijke Europese agenda's voor wetenschap en technologiesamenwerking worden bevorderd in multilaterale organisaties en akkoorden, als met regionale organisaties?

(30)

(i) Er bestaan op dit moment veel verschillende gremia waar de Europese Commissie en de lidstaten hun internationale samenwerkingsbeleid kunnen afstemmen. Tot dus verre zijn hieruit echter geen gezamenlijke prioriteiten geresulteerd. Recent zijn in het Zevende Kaderprogramma nieuwe instrumenten geïntroduceerd, gericht op het met EU-steun samenbrengen van nationale programma's gericht op bilaterale onderzoekssamenwerking, zogenaamde ERA-netten (bijvoorbeeld CO-REACH gericht op China) en INCO-netten gericht op het bevorderen van de dialoog over onderzoekssamenwerking met specifieke regio's in de wereld. Vooralsnog is vanuit Nederland wel een actieve inzet gepleegd op de ERA-netten, maar is gezien de nog onduidelijke verhouding tussen kosten en baten sprake van een beperkte inzet op INCO-netten. Het is op dit moment nog te vroeg om de effectiviteit van deze nieuwe instrumenten goed te kunnen beoordelen.

(ii). Er lijkt een wereld te winnen wat betreft het verbeteren van de benaderingen vanuit onderzoeksbeleid en het EU-beleid gericht op ontwikkeling en externe relaties. Een eerste stap zou een inventarisatie en analyse kunnen zijn van de instrumenten op beide terreinen, en de specifieke acties richting specifieke regio's en landen in de wereld. Nederland verwelkomt overigens wat betreft de samenwerking met derde landen dat dit in het Zevende Kaderprogramma is ondergebracht bij de thema's, waardoor een meer gerichte prioritering mogelijk is die spoort met die van de EU.

(iii) Het spreken met één stem als Europese Unie in multilaterale initiatieven kan als uiteindelijk doel worden beschouwd. Het optreden van de EU in de recente multilaterale onderhandelingen over ITER vormt een goed voorbeeld van de effectiviteit hiervan. Ook ligt het voor de hand de EU een rol te laten spelen in de dialoog met regio's in de wereld. Het zal echter niet in alle gevallen wenselijk of mogelijk zijn als EU altijd met één stem te spreken en de organisatie van de Europese vertegenwoordiging zal van geval tot geval gezien moeten worden..

(31 en 35) Nederland heeft in het verleden gepleit voor het formuleren van een EU strategie voor internationale onderzoekssamenwerking, en herhaalt in dit verband graag dit verzoek. Het instellen van een High Level Group voor internationale samenwerking op het vlak van wetenschap en technologie – naar analogie van het succesvolle voorbeeld ESFRI op het terrein van onderzoeksinfrastructuren - zou kunnen bijdragen aan het identificeren van mogelijke initiatieven gericht op onderzoek met een mondiaal karakter. Overigens bevat het Kaderprogramma reeds onderzoeksthema's die de Europese bijdrage aan mondiale onderzoeksprogramma's vormen, en komen ook zonder interventie van de EU dergelijke mondiale initiatieven vanuit de wetenschap tot stand (bijv. het Internationaal Polair Jaar). Een High Level groep voor internationale samenwerking zou ook een taak kunnen krijgen in het formuleren van een internationale samenwerkingsstrategie van de EU, waarop door verschillende lidstaten, waaronder Nederland, reeds herhaaldelijk is aangedrongen.

(32) Het Groenboek bevat een heldere differentiatie van groepen van landen: buurlanden, ontwikkelingslanden en geïndustrialiseerde en opkomende economieën, waarvoor vanzelfsprekend geheel verschillende doelstellingen gelden. Nederland kan deze benadering ondersteunen. Wel is de vraag op welke wijze voor de groep van ontwikkelingslanden en nabuurlanden beschikbare programma's kunnen worden ingezet voor de geformuleerde samenwerkingsdoelen, zonder dat de focus van de inzet van onderzoeksmiddelen ten behoeve van het concurrentievermogen van Europa verwatert. En voorts is de vraag daarbij in hoeverre afstemming kan worden gerealiseerd met de EU-inzet op het terrein van extern beleid.

(33) Het EU Kaderprogramma staat open voor onderzoekers uit derde landen, en derhalve ook onderzoekers uit Europese nabuurlanden. Denkbaar is evenwel dat de deelname van deze laatste categorie wordt ondersteund door specifieke maatregelen, zoals in KP7 ook voorzien voor de nieuwe lidstaten in het onderdeel Capaciteiten, "Onderzoekspotentieel". Dit zou aansluiten bij de inzet van de Europese Commissie om samenwerking met de landen die onderdeel vormen van het Europese Nabuurschapsbeleid. Denkbaar is dergelijke ondersteunende maatregelen te financieren van het financiële instrument voor samenwerking met ENP-partners (ENPI). Nederland staat positief tegenover samenwerking met de ENP-landen op het terrein van onderzoek, technologie en wetenschap (Tweede Kamer 2006-2007, 22 112, nr. 490).

(34) Algemeen is bekend dat een groot deel van de bilaterale samenwerkingsovereenkomsten van de EU in feite inactief zijn, een situatie overigens die ook voor de bilaterale overeenkomsten van veel Lidstaten geldt. De vraag naar vergroting van de effectiviteit is dan ook een terechte. De gesuggereerde meer flexibele toepassing, zoals het uitschrijven van gezamenlijke oproepen tussen de EU en de samenwerkingslanden, soms zelfs met betrokkenheid van Lidstaten, verdient zeker nadere bestudering. De Commissie zal dan echter serieus werk moeten maken van periodiek overleg met de lidstaten, waarbij gezien kan worden of lidstaten bereid zijn samen met de Commissie invulling te

geven aan de bilaterale afspraken. Hierbij dienen echter nadrukkelijk ook de ervaringen van de recent gestarte en door de Commissie ondersteunde projecten gericht op coördinatie tussen Lidstaten van hun bilaterale samenwerking met derde landen te worden betrokken. Nederland is trekker van een dergelijk ERA-net gericht op het afstemmen van bilaterale programma's met China (CO-REACH).